

Rablómese

Sokan hajlamosak a matematikát, mint viszolyogtató absztrakt tudományt némi megvetéssel félrelökni, — ám közben szent borzadállyal rettegni tőle, szorongva bár, de látzólag büszkén hangoztatni, hogy "Én aztán mindig hülye voltam ...", ugyanakkor, szinte érthetetlen módon a "számítástudomány", "informatika", s hasonló varázsszavak hallatán behúzott farokkal befelé acsarkodva visszakozni, mondván, hogy "Na jó, de az más...". Nos, az alábbiakban a szellemi izgalomra vágyó olvasó kedvéért egy egyszerű példán kívánom bemutatni, hogy a matematika, pontosabban annak a még szégyenletesebb ága, a matematikai logika, milyen érdekes eredményeket tud produkálni, ha értő fülek, szemek, agyak kezdik komolyan venni.

Teoretikus példánk kiindulópontja egy rablóbanda, amely, mondjuk, tíz főből áll, s sikerült száz aranyra szert tenniük. Az egyszerűség és könnyebb érthetőség kedvéért megpróbálok olyan — természetesen sántító — hasonlatokat alkalmazni, amelyek célja pusztán a plasztikusabb megértés, és bármilyen esetleges hasonlóság valóságos személyekkel, szervezetekkel, intézményekkel, csupán a véletlen műve.

Tehát az alaphelyzet az, hogy a tíz főből álló rablóbandánk zsákmányolt száz aranyat — mondjuk egyfajta bűnöző–uniótól, vagy bármely más, hasonló rablóbandától. Ezt a pénzt szét akarják osztani, természetesen mindenféle magasztos hazugságáradatok mellőzésével, csupán egyetlen szempontot véve figyelembe: mindenki a lehető legtöbbet igyekszik kiharítani a rablott pénzből. Igen ám, de az osztozkodásnak vannak bizonyos feltételei. Először is, a tíz rabló között fennáll egy erősrend, melyet tekintsünk öröklött előjognak, korábbi, eminens rablókhöz fűződő szoros viszony gyümölcsöző következményének, vagy esetleg egy demokratikus választás eredményének. Szóval, van egy rablóvezér, mondjuk az 1-es számmal jelzett, s így tovább, minden rablónak van egy száma 1-től 10-ig, amely szám a rablási hierarchiában elfoglalt szerepét hivatott kifejezni. Értelemszerűen kisebb szám nagyobb rangot jelent. A fő rablóvezért például nevezhetjük vezető kormánypártnak — tényleg csak a jobb megértés kedvéért, esetleg annak vezetőjének, stb. Nos, az osztozkodás feltételei: a miniszterelnök, bocsánat, a rablóvezér tesz egy javaslatot: elmondja, hogy a száz zsákmányolt aranyat miként kívánja szétosztani martalócai között. Mondhat bármit, javasolhat például magának százat, a többinek pedig semmit, de mindjárt látni fogjuk, hogy a további szabályok fényében ez nem biztos, hogy jó döntés volna. Ugyanis a következő szabály az, hogy ha elfogadják a vezér javaslatát, akkor véget ér az osztozkodás, mindenki haza megy békében, tovább rabolni, csendben, feltűnés nélkül. Ám, ha akár egyetlen rabló protestál az előterjesztett javaslat ellen, akkor szavazás következik. A szavazást abszolút komolyan veszik: még a legjelentéktelenebb rablók sem hazudják azt, hogy "véletlenül" mellényomtak, szóval, pontosan tudják, mi a tét, és szavazategyenlőség esetén a főrabló szavazata dönt. Figyelem: ez nem jelenti azt, hogy a vezér szavazata kettőt érne, csupán azt, hogy ha például öt rabló egyetért a főnök javaslatával, öt pedig nem, akkor a főnök javaslata nyert. Ugyanakkor az is előfordulhat, hogy a főrabló javaslatát leszavazzák, tehát — mondjuk — a bizalmi szavazáson rajtaveszt. Ilyenkor az a szabály, hogy a főrablót megölik. Teljesen demokratikus módon, az alkotmányba építetten, mindenki számára világosan és előre kiszámítható módon kiirtják. Az rájuk van bízva, hogy ezt mennyire humánusan, esetleg érdemei elismerése mellett végzik el, további utazgatásait fizetve, de

pofáját visszafogva — ez már az éppen aktuális rablóbanda intellektuális képességeitől függ: alkotmányosan nem szabályozták. Ám a főrabló eltávolítása után automatikusan a 2. számú rabló lesz a főnök, s ő, mint szuverén rabló, szuverén javaslatot tehet a pénz újraelosztására. Ezek után az eljárás újra indul, s mindaddig folytatódik, amíg az éppen aktuális briganti javaslatát el nem fogadják, — vagy esetleg el nem fogynak a résztvevők. Kérdés: milyen javaslatot kell az első rablóvezérnek tennie, hogy túlélje a dolgot?

Rögzítsünk még néhány mellékfeltételt: a rablók mindegyike — akárcsak politikusaink — hihetetlenül intelligens, okos, azonnal átlátja döntésének minden lehetséges következményét. Másrészt, ugyancsak politikusainkhoz hasonlóan, a fentebb felsorolt szabályokat abszolút tisztességesen betartják. A harmadik tulajdonságuk már nem feltétlenül alkalmazható közéletünk szereplőire: a rablók ugyanis a végletekig önzők, döntéseikben agresszívek, és csakis saját megszerezhető vagyonuk maximálizálása lebeg szemük előtt.

Ez tehát a helyzet: mit javasoljon a rablóvezér? Különféle kompromisszumokra ne gondoljunk, hiszen mindegyikük a maximális haszonra törekszik, semmiféle felesleges engedményt nem tesz senki a másíknak. Mivel a tíz rabló észjárását egyszerre áttekinteni nem tűnik túl könnyűnek, próbálkozzunk meg előtanulmányként egyszerűbb esetekkel.

A legegyszerűbb eset az, amikor egyetlen rabló van; gondolom, nem nehéz kitalálni, hogy ilyenkor Visszarionovics magának fog száz aranyat javasolni. A második legegyszerűbb esetben két rablónk van: a vezér és az ellenzéke. Természetesen a vezér ilyenkor is — az árokbetemetés jegyében — saját magának fog száz aranyat javasolni, hiszen ha a második szerencsétlen protestálni merészelné, akkor demokratikus szavazással, és a várható szavazategyenlőség, valamint bátorsága biztos tudatában a főnök nyilván saját magának szavazna bizalmat, a másik pedig hazakulloghatna.

Érdekessé a következő eset kezd válni: ekkor ugyanis a főrabló és ellenzéke mellett van a mérlegnek egy újabb nyelve is: a harmadik rabló, mondjuk, a Szabad Rablók Szövetsége. Mit tesz ilyenkor a főnök? A főrabló, persze, nem hülye, tudja, hogy a két vetélytárs közül legalább egyet maga mellé kell állítania ahhoz, hogy túlélje a szavazást. Ez lehetetlen akkor, ha egyiküknek se javasol semmit, hiszen akkor azok ketten leszavazzák, és véget ér a műsor, mehet haza ki...áló könyveket írni a szabad rablás metodikájáról. Tehát valamit kell ajánlani valamelyiknek. Na, nem sokat, hiszen a nullánál már az egy is több. Hamar rá lehet jönni, hogy a rablóvezér a hármas számú gazembert megvesztegeti egy darab arannyal, a kettes számúnak viszont semmit sem ajánl, így ő maga elteszi a maradék 99-et. Vajon érdemes-e ez ellen a hármas számúnak tiltakozni? Mit érhet el egy esetleges szavazással? Vagy minden marad a régiben, vagy megölik a vezért, és a kettes számú lép elő főnökké, aki — természetesen — nullát fog neki javasolni, hiszen már csak ketten maradtak. Tehát a hármas számú nem fog tiltakozni: a mérleg nyelve felnyalta az egy darab obulust. Tiltakozik-e a kettes számú? Persze, tiltakozhat, de az éppen említettek miatt a hármas számú martalóc támogatására nem számíthat, hiszen az már le van fizetve, így tiltakozása pusztába kiáltott szó csupán: a hármas számúnak semmiképpen nem érdeke, hogy a kettes számú legyen a vezér, hiszen akkor semmit nem kap.

Felvethető még egy kérdés: nem kéne a főgazembernek a második helyen állót lefizetni egy lyukas garassal, s a harmadíknak nullát adni? Egyrészt a kérdés érdektelennek tűnik,

hiszen ez a megoldás ugyanúgy egy fillérjébe kerül a főbrigantinak, mint a másik. Másrészt, a válasz: nem. Ekkor ugyanis a harmadiknak már érdeke lenne a másodikkal összefogva kinyírni a vezért, s bár akkor se kapna többet, de kevesebbet se, s az agresszivitásról a fentiekben mondottak alapján legalább nyugodtan hajthatná álomra fejét: akivel lehetett, azzal kitolt.

Érdekes eredményre jutottunk: akárhány rabló van, a párosadik helyeken állóknak semmit nem kell adni, hiszen azok hiába hápognak, a páratlan helyeken állók — a vezérrel együtt — úgyis többen vannak. Azokat viszont már egy nyomorult fityinggel le lehet fizetni. Például az okos — és kellően amorális — vezér már eleve gyárthat "páratlanadik" rablókat, akiket minimális befektetés árán maga mellett tud tartani. Egy biztos: a főrabló elemi érdeke, hogy a másodikból nem szabad vezérnek lenni, mert akkor vége mindennek, hiszen minden páratlanból páros lesz, és fordítva. Így ér véget a rablómese.

Budapest, 2006.